

ročju etničnih otokov. Tukajšnja dognanja n. pr. preraščajo v naslovu nakazani okvir in niso le navaden prispevek k poznavanju ljudskega pesništva gradiščanskih Hrvatov, pač pa zadevajo v živo eno izmed zelo pomembnih vprašanj južnoslovenske folkloristike — vprašanje »bugaršnice«. Prepričljivo podane zveze gradiščanskega pesemskega gradiva z dalmatinskimi bugaršnicami pritegnejo bralca, da se pridruži avtorju in njegovemu odklonilnemu stališču do teorije, češ da so bugaršnice neke vrste meščanska pesem in da jih niso peli, ampak samo recitali in brali, pisali in prepisovali. Potemtakem bi se bugarščice sicer oslanjale na pravo ljudsko pesem in uporabljale njene prijeme, vendar naj bi to bila knjižna oziroma rokopisna poezija. Proti tej teoriji (njen glavni zagovornik je M. Š. Lalevič) in za ljudskost bugaršnice priča po avtorjevem mnenju Hektorović sam, saj je te pesmi položil v usta preprostim ljudem, vaškim ribičem.

Na dveh mestih avtor morda preveč poudarja neke podobnosti med gradiščanskimi in dalmatinskimi verzi; te podobnosti so prav lahko sad naključja oz. loci communes, a zaradi tega ostale argumentacije prav nič ne izgube na svoji veljavi.

Gavazzijevo delce je vzor jasnega podajanja snovi, ki je sama po sebi za-pletana.

Milko Matičetov

MOSER OSKAR: KÄRNTNER BAUERNMOBEL. Handwerks-geschichte und Frühformen von Truhe und Schrank. Ponatis iz 134.—140. letnika Carinthie I. Založilo Zgodovinsko društvo za Koroško (Geschichtsverein für Kärnten). Celovec 1949. 8°. 163 str.

Pojem koroškega kmetskega pohištva v njegovih prvinah je avtor strnil v rokodelski skrinji in omari. Rast obeh je utemeljil v okolju, ki ga daje kmetska hiša s posameznimi svojimi predeli in njihovimi nalogami v posameznih dobah, poleg tega pa še posebno v ustvarjalni tehniki najprej tesarske in nato mizarske, predvsem domače obrti. Študij razvojnih pohištvenih prvin, pohištvenega okolja in ustvarjalne tehnike domače obrti je naslonil na pohištvene spomenike, na hišo ter na pohištvo nanašajoče se arhivalije, zlasti na gosposkiške inventarje ter na jezikovne, zgodovinske in današnje označbe pohištva in njegovih sestavnih delov. S temi kulturnozgodovinskimi izsledki je zgradil etnografski in kulturni sestav, ki sestoji iz tehniško ter funkcionalno vzporednih in zaporednih tipov, skladnih z gospodarskim okoljem, ki jih je rodilo in v katerem so se razvijali.

Prvotne oblike skrinj in omar so izdelovali predvsem domači in potujoči obrtniki, medtem ko je tako im. narodna skrinja ali omara s slikano, rezbano, vloženo itd. zunanostjo produkt organizirane cehovske obrti in odraz umetnih obrtnih stilov, zlasti od baroka dalje. Zaradi tega ne moremo opredeljevati kmetkega pohištva po stilih, temveč ga moramo navezati na tradicijo domače obrti in pri tem upoštevati njegovo konstrukcijo, besedno označevanje izdelka ali njegovega sestavnega dela v toku zgodovine ter arhivalije, ki marsikje odkrivajo vplive cerkve, gradu ali mesta na podeželsko kmetsko pohištvo. Po tej delovni poti je avtor ugotovil, da je skrinja po svojem bistvu prazgodovinskega izvora, medtem ko se pojavi omara na koroškem podeželju šele na prehodu srednjega v novi vek pod vplivi poznogotskih štirikrilih omar. Nastanek skrinje in omare je zvezan s potrebami po samostojni shrambi, ki se praktično uveljavijo za skrinjo z dolbnjem drevesnih debel v koritastih skrinjah, pri omarah pa z ločitvijo posebnega prostora za lesom od drugega stanovanja. V nadaljnjem je vezana konstrukcija skrinje s konstrukcijo kmetke stavbe: pri obeh se povprečni in pokončni leseni deli vsajajo in nasajajo ter vežejo v vogalih kot oporah, celota pa primerno dvigne nad zemljo, da je s tem zavarovana pred vlago in živalstvom. Tozadevne razvojne oblike kaže najprej kopana enodebelna in za njo tesarska strešna ali sarkofaška skrinja, ki so jo pri nas v pomanjkanju evidence nad v poštev prihajajočim gradivom imenovali panonsko. Tema razvojnima oblikama sledi konstrukcijsko popolnejša, a oblikovno enostavnejša, prizmatična skrinja, ki je prevladala do leta 1700 in postala izhodišče za ves njen poznejši razvoj. Pri tem pa ne sledi v

razvoju ena oblika drugi, temveč se posamezne oblike razvijajo pogosto vzporedno in to v odvisnosti od tradicije, produkcijskih sposobnosti obrti in gospodarskih potreb ter zmogljivosti hiše. Podobno je z omaro, ki izhaja iz hišnih shranil vseh vrst, se razvija po smotru, ki mu služi kot ozka ali široka omara, da postane kot najmlajši pohištveni element tudi najprezentativnejši sestavni del novejšega koroškega kmetijskega pohištva.

Izvajanja in zaključke opira pisatelj na pomembno spomeniško gradivo, ki je ponazorjeno s primernimi fotografijami in jasnimi risbami s tehničnih konstrukcijskih podrobnosti, nadalje na obsežne arhivalne podatke in bogato slovstvo, ki sestavlja v bistvu vse, kar doslej vemo o kmetiskem pohištvu v Vzhodnih Alpah.

Prvine koroške kmetijske skrinje so se ohranile v svojstvu sedimentov preraženih kultur v visokih alpskih dolinah na severnem Koroškem, podobno ko pri nas na vzhodnem Slovenskem, samo da so pri nas številnejše. Primer, da je prostor za strešno tesarsko skrinjo v podstenju iz Haloz, moremo še izpopolniti s podobnim primerom iz Malih Dolenc, kjer je bila še 1939 »kišta« za koruzo istotako v podstenju, kar govori za konstrukcijsko gradbeni nastoj skrinje, ki je isti kot pri stanovanjskem ali gospodarskem poslopju. Analogije k nastajanju strešne tesarske skrinje imamo pri nas še ohranjene v koruzniku, ki se je v severovzhodni Sloveniji ohranil kot samostojna pritiklina v sklopu gospodarskih stavb in ki se ni umaknil s prostega pod hišno streho. V nadaljnji dokaz te hipoteze za nastajanje in razvoj skrinje bi mogli pritegniti tudi pritikline, ki jih je stavil črnogorski priseljenec v svojem novem domu 1920 v okolici Valjeva, kjer je bila vsaka shramba samostojna pletena in s slamo pokrita miniaturna zgradba. Redkeje od tesarskih skrinj so razvojne prvine omare, ki so se ohranile v oblikah kuhinjskih ali vežnih omar za mleko in podobne kuhinjske potrebščine, nadalje kot podstopnice ali podlestva nad dostopom iz veže na podstrešje ter kot v steno vdelane omarice za zdravila in pijačo. Vsi ti primeri nastajanja omar pa imajo pri nas že mizarški obrtni značaj. Pri daleko izrazitejši dekorativnosti naših tesarskih strešnih skrinj v primeri s koroškimi so ohranile najbolj izraziti tesarski značaj postelje v območju naših dimnic.

Kulturnozgodovinsko pojmovanje ter obravnavanje problematike koroškega kmetijskega pohištva v njegovi najstarejši razvojni dobi je predvsem preko spomeniškega etnografskega koroškega gradiva pripeljalo avtorja do izsledkov, ki so prodrli v zelo megleno preteklost arhaičnega kmetijskega življenja in ga osvetlili z jasnostjo, ki bo koristno služila v orientacijo tudi slovenskemu etnografu pri obravnavanju sorodnih slovenskih vprašanj. S tega vidika je Moserjevo delo tudi pozitiven doprinos k slovenski etnografiji, katere delovne izsledke (Fr. Kotnik, Fr. K. Kos, M. Murko, Fr. Ramovš, J. Šašel) je avtor upošteval.

Knjigo je pisatelj posvetil ustanovitelju koroškega domačinskega muzeja (danes etnografski oddelek koroškega deželnega muzeja) Ferdinandu Rauneggerju.

Franjo Baš

VOLK UND HELMAT, FESTSCHRIFT FÜR VIKTOR VON GERAMB. Uredila Hanns Koren in Leopold Kretzenbacher. Graz-Salzburg-Wien 1949. 8° 320 str.

Ordinarij za etnografijo na univerzi v Gradcu in ravnatelj Stajerskega etnografskega muzeja Viktor Geramb zavzema med sodobnimi avstrijskimi etnografi tako po obsežnosti kakor tudi po globini svojega delovanja prvo mesto. S svojimi književnimi deli je stopil v prvo vrsto nemških književnikov polpretekle dobe, istočasno pa se je izkazal tudi kot zbiratelj in urednik ljudskih pravljic in pesmi. Kot učenec R. Meringerja je zlasti pri raziskovanju kmečke hiše, posebno dimnice in zatem noše v vsem njenem obsegu in v vsej preteklosti uveljavil kulturnozgodovinsko metodo etnografskega dela. Z organizacijo Stajerskega etnografskega muzeja in z ustvaritvijo njegove posebnosti, dvoranе historičnih noš, je stopil v ospredje sodobnih evropskih etnografov sploh; podobno je z organizacijo uporabne etnografske proizvodnje podal shemo, ki bo verjetno postala izhodišče za preizkušnjo etnografije v njeni sposobnosti in upravičenosti kot uporabne zna-